

quen, d'aquest conjunt d'informacions, les dades de l'estudi funcional i tecnològic de l'obra dels Escaiola, complementades amb uns dibuixos descriptius minuciosos i precisos. El tractament de la informació en aquest primer apartat és entenedor, amb un to divulgatiu que permet una fluida lectura, amb un bon suport d'il·lustracions i a la vegada amb les obligades referències tècniques en els punts que en requereixen.

El segon bloc del llibre és el catàleg d'una selecció significativa de les peces que formen part de l'obra dels Escaiola al llarg de gairebé dos-cents anys d'activitat terrissera. Actualment aquest patrimoni moble està repartit entre el fons del MHS i diferents col·leccions particulars. En forma de fitxes es descriuen un total de 54 objectes, degudament reproduïts en color i agrupats segons criteris cronològics i, sobretot, tipològics: les produccions primeres de l'establiment original del Raval, les mesures del mercat de Sabadell (eren mesures de ví i portaven una marca de contrast especial, una ceba), les produccions més populars de cal Bolsós (terrisa senzilla i casolana com gerres de sucre candi, tupins, plats i olles, cànirs, soperes...) i l'obra més especialitzada de peces d'arquitectura ornamental (espiralls, capitells, mènsules, balustres, permòdols i fins i tot estàtues, entre altres).

L'obra d'A. Roig deixa entreveure una base documental i d'investigació prou sòlida ja que el treball, justament pel seu petit format, fa pensar que podria haver tingut una materialització molt més generosa, exhaustiva i rica en matisos. Precisament, el format de la publicació ha condicionat el fet que hi hagi alguns aspectes que hagin quedat sense cap referència i que, segons el meu parer, cal tenir presents de cara a futurs estudis sobre aquest tema.

En aquest sentit, i en primer lloc, considero que encara resta avançar en el coneixement de la quantitat, la qualitat i les característiques de la producció terrissera del Sabadell de l'època moderna en comparació amb les produccions terrisseres de la resta del Vallès i de Barcelona. Amb l'aprofundiment en el treball arxivístic, també caldrà analitzar, amb la cura adequada, quina relació es va establir entre aquesta activitat preindustrial i la formació de la vila moderna —si és que n'hi va haver—, en relació al creixement demogràfic dels segles XVII-XVIII i al procés de protoindustrialització del sector tèxtil sabadellenc

A banda d'aquestes qüestions que molt probablement l'obra no pretenia analitzar, atesa la seva funció de divulgació general, el cert és que en l'edició del treball d'A. Roig s'ha trobat a faltar una mínima proposta gràfica de la tipologia de

les produccions bàsiques dels establiments terrissers dels Escaiola: atuells domèstics, ornaments d'arquitectura, etc. Aquesta proposta, encara que fos esquemàtica, hauria permès, a futures investigacions i investigadors, disposar d'una eina de treball comparativa per a l'elaboració d'estudis similars.

Finalment no podem obviar que en alguns aspectes formals de la publicació s'han detectat algunes deficiències, menors, que amb una millor cura de l'edició s'haurien resolt fàcilment: algunes autories i procedències de les fotografies, errors d'interlineats en el text, etc.

Possiblement d'aquí a pocs anys Sabadell disposarà d'una publicació molt més ambiciosa i sistemàtica sobre la història de la seva indústria artesanal terrissera, la qual l'investigador A. Roig ha sabut, amb aquest llibre i amb altres recerques complementàries que ha efectuat en els darrers anys, revalorar de forma rigorosa i entenedora per al públic general i també, cal reconèixer-ho, per als especialistes. El tema s'ho mereix; Sabadell, abans de ser una gran ciutat industrial tèxtil, també va ser, com ho demostren aquestes investigacions i descobriments, una vila terrissera molt important a la Catalunya prelitoral. Com el mateix M. Burguès ens explica a la seva petita gran obra *Estudis de terrissa...*, «a Sabadell tenim una argila que permet escarnir totes les formes», unes formes en les quals la recerca històrica local encara ha d'aprofundir amb més treballs com el que aquí s'ha ressenyat.

Finalment cal remarcar que l'edició del llibre ha estat el fruit de l'encomiable iniciativa de la família Ventura, amb el suport d'un grup de subscriptors particulars, i que també ha rebut el suport econòmic de la Fundació Caixa de Sabadell i de l'Ajuntament de Sabadell.

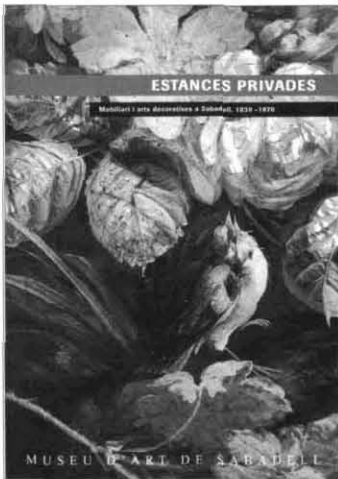
GENÍS RIBÉ I MONGE

*Estances privades. Mobiliari i arts decoratives a Sabadell, 1830-1870.* [Comissariat: Rosa Creixel] Sabadell: Museu d'Art de Sabadell, 2000. 127 p. il.

El Museu d'Art de Sabadell ha presentat, entre els mesos de setembre del 2000 i febrer del 2001, una exposició elaborada a partir dels interiors de la seva seu, la casa fàbrica Turull, que per si mateixos són una excel·lent mostra dels estils de vida de Sabadell a mitjan segle XIX. El Museu de Sabadell havia anat recollint i catalogant un conjunt d'objectes

d'arts decoratives que, al costat d'un nombre prou elevat de préstecs particulars, s'han integrat en un discurs que té com a fil comú l'estudi de la vida quotidiana de la burgesia local a l'època isabelina.

Les arts decoratives i aplicades han estat sovint deixades de banda en l'estudi de la història de l'art i, de la mateixa manera, han ocupat en els museus un espai al marge del discurs estilístic que es podia establir des de l'evolució de les anomenades arts majors –sobretot l'escultura i la pintura, indiscutibles protagonistes del plantejament museològic de molts dels museus actuals–. L'estudi de la cultura material obre noves perspectives als historiadors, i als historiadors de l'art en particular, i integra mètodes d'anàlisi procedents de l'antropologia o de noves disciplines com els estudis sobre la història de les dones. D'aquesta manera, la història és concebuda des d'un punt de vista interdisciplinari que es proposa, a més de conèixer o estudiar els objectes, fer-los comprensibles a un públic interessat.



La comissària de l'exposició, Rosa Creixell, és una bona coneixedora de les peces, ja que havia estat l'artífex de la catalogació de la col·lecció d'arts decoratives del Museu. El seu objectiu ha estat integrar els objectes exposats en un discurs que ens introdueix en la vida i les històries dels seus protagonistes. L'exposició està estructurada en set àmbits que ens permeten reviuir

la vida de la societat isabelina a partir d'un recorregut pels objectes i els ambients que acaba a «la cambra», centre de la privacitat que caracteritza la cultura burgesa vuitcentista. El recorregut de l'exposició acaba a les estances de la casa Turull. La remodelació que es va fer a l'habitatge amb motiu de la visita de la reina Isabel a Sabadell, el 28 de setembre de 1860, la qual va dinar a la casa Turull, converteix el seu interior en una clara mostra dels gustos de l'època. El disseny i muntatge de Relluc és senzill i clarificador alhora: unifica els diversos àmbits amb una reproducció del paper de paret de la casa Turull i acaba amb un atrevit muntatge de 12 cadires en una graderia que expliquen la influència de les modes estrangeres.

Com a resultat de l'exposició restarà un magnífic catàleg amb un acurat disseny gràfic de Mariona García, que re-

cull la catalogació de les peces exposades seguint els àmbits de l'exposició i va acompanyada de diversos articles que ens situen en el context. Jordi Calvet, en primer lloc, presenta un text, «Sabadell a l'època isabelina», que situa el tema de l'exposició en el marc polític i social; Teresa M. Sala, a «Art, artífex i quotidianitat. L'entorn material de la societat vuitcentista», fa un clarificador treball sobre el valor que prenen els objectes en la concepció de l'habitatge vuitcentista, i, en darrer lloc, Rosa Creixell, a «Estances privades. Salons públics. Sabadell, 1830-1870», desenvolupa la tesi que ha donat lloc a l'exposició al mateix temps que fa un documentat estudi sobre la cultura material de la societat isabelina. Finalment, s'acompanya de diversos annexos que recullen documents diversos, des d'inventaris *post mortem* i correspondència a reculls de premsa i fragments vius de l'època que s'estudia.

El Museu d'Art de Sabadell amb aquesta exposició continua fidel als objectius de la seva política expositiva, documentar els artistes i els moments clau de la història de l'art i la cultura de la ciutat. L'exposició *Estances privades. Mobiliari i arts decoratives a Sabadell, 1830-1870* destaca, a més, per l'originalitat del seu plantejament. És una exposició que supera el marc local, ja que recull un seguit d'objectes d'ús comú a moltes altres ciutats catalanes i, com tal, lamentem només que no s'hagi inscrit en un circuit que permetés que fos visitada en altres ciutats catalanes.

MIREIA FREIXA I SERRA

Ana FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, *El cementiri de Sant Nicolau: l'última reserva urbana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000. 119 p. il. (Biblioteca Abat Oliva: sèrie il·lustrada; 17)

Hi ha una bona raó per llegir el llibre de l'Ana Fernández, la de passejar pel cementiri de Sant Nicolau podent-hi apreciar moltes més coses de les que fins ara hi vèiem. L'obra s'endinsa en la història d'un espai gairebé familiar, conegut de tots però molt poc estudiat. I ho fa des d'una mirada polièdrica: des de la història, l'art, la simbologia, la religió. El resultat és un llibre dens en informació, que aconseguix fer-nos veure un espai quotidià des de la mirada de l'expert.

El llibre s'estructura al voltant de dos temes: la història i l'art. Està format per tres capítols, precedits d'un pròleg de la professora Maria Paredes Baulida i d'un prefaci en què